

Redactioneel

De eerste maanden van 2020 zijn dramatisch begonnen en het einde van het COVID-19 drama is nog niet in zicht. Ieder mens, elke groepering wordt ermee geconfronteerd, eraan ontsnappen is vrijwel onmogelijk. Het pandemienieuws heeft nagenoeg alle andere nieuwsberichten naar de achtergrond gedrongen. Om Shakespeare te parafaseren: alle leeftijdsgroepen zijn gedwongen hun rol te spelen in deze niet-gewenste tragedie. Door sommige religieuze groeperingen ook geduid als een apocalyptisch gebeuren of straf van God. Maar afgezien daarvan zal de indruk die de vergrendeling van het maatschappelijk leven heeft gemaakt en nog zal maken waarschijnlijk per leeftijdscategorie verschillen. Een bepaalde categorie verdient daarbij extra aandacht. Vanuit de generatietheorie is het van belang om te wijzen op de groep die zich nu in haar formatieve periode bevindt (ruwweg 15-25 jaar). Generaties ontstaan door gedeelde, diep ingrijpende historische ervaringen zoals oorlogen, rampen of crises van allerlei aard juist in die formatieve jaren. Zouden de gedeelde ervaringen rond corona aanleiding kunnen zijn tot het vormen van een nieuwe generatie? Welke beelden en gebeurtenissen zouden dan vooral beklijven in het collectieve geheugen? Gaat het om de 'lege Dam' bij de dodenherdenking? Om kwetsbare ouderen wuivend achter de ramen van verpleeghuizen? Of om het onthutsende besef dat iedere ontmoeting zowel met onbekenden als naaste verwanten in principe levensbedreigend kan zijn? Of is het vooral het 'wachtkamergevoel', het zich bevinden in een tussentijd en daarbij niet weten wanneer het leven weer (al of niet nieuw) normaal zal zijn? Of is het een onvoorziene gebeurtenis die nog moet plaatsvinden? Vragen die op termijn een antwoord verwachten.

De artikelen in dit nummer van *Religie & Samenleving* staan, dat spreekt voor zich, los van de bovenvermelde kwesties. Het eerste artikel, van Sipco Vellenga en Gerard Wiegers, behandelt niettemin een gebeurtenis die zeker in het collectieve geheugen van de vooroorlogse generatie zal zijn gegrift: de Kristallnacht. Deze gebeurtenis wordt in Nederland sinds 2010 door twee verschillende organisaties herdacht. De auteurs beschrijven hoe de rivaliteit tussen deze organisaties is ontstaan en hoe die begrepen kan worden en ook wat de huidige verdeeldheid tussen de twee herdenkingen zegt over de relatie tussen Joden en moslims in Amsterdam en elders in Nederland.

Anneke Pons-de Wit plaatst enige kanttekeningen bij de relativeringstheorie van Berger, die stelt dat religieus pluralisme bij individuen blijvende twijfel oproept en daarmee relativering van elke levensovertuiging tot gevolg heeft. Die veronderstelling valt niet goed te rijmen met het ontstaan van

fundamentalisme bij sommige gelovigen en eveneens bij vast overtuigde atheïsten. Gebaseerd op diepte-interviews maakt zij duidelijk dat religieuze reflexiviteit niet eindigt in blijvende onzekerheid en levensbeschouwelijk relativisme maar juist resulteert in hernieuwde zekerheid over en purificatie van de eigen levensbeschouwelijke identiteit.

In het derde artikel, van Jos van den Brand, wordt, gebaseerd op case-studies, het pedagogische handelen van leraren beschreven die in hun klas met een sterfgeval werden geconfronteerd. Hij gaat daarbij eerst in op de duiding die leraren gaven aan hun eigen contingentie-ervaringen. Vervolgens komt aan de orde welke vorm van pedagogisch handelen leraren gebruikten bij een sterfgeval. Tot slot wordt de samenhang tussen levensdoelen en de duiding van contingentie-ervaring enerzijds en intentionaliteit van het praktisch-pedagogische handelen anderzijds besproken.

Verder bevat dit nummer een door Hijme Stoffels geschreven In Memoriam voor Reender Kraneborg, specialist op het terrein van nieuwe religieuze bewegingen. Ten slotte volgen nog vijf boekbesprekingen.

We komen nog even terug op wat in de eerste alinea van dit redactioneel aan de orde kwam. Hoe ongebruikelijk misschien ook willen wij al onze lezers een goede gezondheid toewensen.